

PROTAGORAS (M.Ö. 490/480 – 420)

Etik ve Politik Teori

Sofistleri açığa çıkaran teorik ve toplumsal talep esasında değişen toplumsal örüntü ve teorik olarak açığa çıkan epistemolojik boşlukta ‘ne yapmalı?’ sorusu üzerinden kendisini göstermiştir. Daha önce üzerinde durulan dışsal ve içsel nedenler bileşkesiyle beraber açığa çıkan somut durumun güçlü bir biçimde kendisini gösterdiği alan politik boyuttur. Bu nedenle esas tartışma konusu daima “Atina”dır. Başka bir deyişle, ‘Her şeyin ölçüsünün insan olmasından’ bir adım daha öteye geçerek “*Adalet, gücünün işine gelendir*” diyen yaklaşım ile “*Hakikat/doğruluk, gücünün işine gelendir*” diyen yaklaşım arasındaki yakın ilişkinin - Platon’un eserlerinde Sofistlere (örn. Thrasymakhos) karşı yürüttüğü tüm tartışmanın özünü oluşturduğu ve nihayetinde bunun ‘Atina’ (Devlet) üzerine yürütülen bir tartışma olduğu açıktır. ‘Ne yapmalı?’ sorusu daima teori ile pratik arasından sorulur. Epistemolojik boşluk nasıl ikame edilecekse, pratiği de o belirleyecektir.

O halde, epistemoloji ile (yani bilgi probleminin ele alınış biçimi ve çözümü ile) ‘erdem’, ‘iyilik’, ‘doğru hayat’, ‘politik rejim’, ‘devlet’ birbirlerinden uzak ve kopuk şeyler değildir. Aksine, Sofistlerin yaptığı gibi, epistemolojiyi önceleyen bir yaklaşım için, bunlar doğrudan ilişkili şeylerdir.

Bu nedenle, Protagoras, epistemolojik konumlanışının yansıması olan bir politik analiz ve konumlanış belirlemektedir:

“Her siteye doğru ve adil görünen şey, site onu böyle gördüğü sürece, o site için doğru ve iyidir.”

“Bilge ve iyi hatiplerin yapmaları gereken şey, kötü şeyler yerine iyi şeylerin sitelere doğru görünmesini sağlamaktır.”

FELSEFE BÖLÜMÜ – SOFİSTLER DERSİ
DERS NOTLARI

Bu iki ifade arasında kurulacak bağlantı, Protagoras'ın epistemolojik konum alışıyla uyumsuz görünebilir. Çünkü bu durumda, siteler bazen yanılsalar ve aslında kötü olan şeyleri iyi olarak kabul etseler dahi, bilge ve iyi hatipler bu yanılgıyı ortadan kaldırarak siteyi **olması gereken gerçek iyi** duruma getirebilir görünmektedir. Oysa, Protagoras'ın tamamlayıcı hamlesi bu uyumsuzluğu ortadan kaldırmaktadır:

Politikada da güzel veya çirkin olan, adil veya adaletsiz olan, dine uygun veya dine aykırı olan, her site için gerçekten onu öyle gördüğü ve kendisi için yasal ilan ettiği şeydir. Ve bu konularda bireyden bireye olduğu gibi siteden siteye de bir bilgelik farkı yoktur.

O halde, sitenin bakışını ve olayları nasıl gördüğünü belirleyen politik konum alışların temelinde ya da ötesinde, bu konum alışın kendisini yargılayabileceğimiz nesnel bir referans yoktur. Ancak, sitenin politik konum alışı, politik topluluğu teşkil eden bireylerin doğru ve adil olan konusundaki düşüncelerinin ve yargılarının asgari ortaklaşmasından doğduğundan, bu konum alış beşeridir. Diğer bir deyişle, insan ürünüdür ve bu nedenle de insan tarafından değiştirilebilir. İşte *bilge ve iyi hatip* bu değişimi başlatabilecek ve yönlendirebilecektir. Ancak bu anlamda, iyi, doğru ve adil olan hakkındaki konum alışı değiştirebilir. Eğer yapabilirse, yeni-konum alış nesnel bir ölçüte göre adil ya da daha adil olmayacaktır. Sadece site ve dolayımında insanlar (ya da tersten söylenirse insanlar ve onların dolayımında site) iyi, doğru ve adil olanı öncekinden 'farklı' değerlendiriyor olacaklardır.

FELSEFE BÖLÜMÜ – SOFİSTLER DERSİ
DERS NOTLARI

PIPlaton

Yasa genel olarak tüm insanlara aşılannmış belli törel eğilimler üzerine kuruludur, ama Yasanın tikel devletlerde bulunduğu biçimiyle bireysel değişiklikleri görelidir – bir Devletin yasası başka bir Devletinkinden "daha doğru" olmaksızın ve belki de daha yararlı ya da daha elverişli olması anlamında "daha sağlam" olmak üzere. Bu durumda birey değil ama devlet ya da kent topluluğu yasanın belirleyicisi olacak, ama somut törel yargıların ve somut Nomos belirlenimlerinin göneli karakterleri sürdürülecektir.

Hicbir yasa / hakikat diğerinden daha "doğru" değilse, geleneğe karşı gelmenin motivasyonu nedir?

Sofistlerin ethisi hic kuşkusuz insanın geleneğe güvenini zayıflatmak olacaktı, fakat karşıt etki de olanaktıdır.

Toplumsal gelenek mutlak gerçeklik değildir, ama iyi bir yurttaş için ölçüttür.

Platon, bu düşünce son noktasına kadar geliştirdiğinde ulaşılan sonucu Sokrates'in çağdaşı olan bir diğer sofistin, Thrasymakhos'un ağzından seslendirir: "Adalet, güçlünün işine gelendir / çıkarına olandır." Çünkü, nesnel bir referans ya da ölçüt yokluğunda yukarıda bahsedilen farkın temel motivasyonu daima güç olacaktır. Bu güç kaba kuvvetten çoğunluğun

FELSEFE BÖLÜMÜ – SOFİSTLER DERSİ
DERS NOTLARI

azınlık üzerindeki gücüne dek yayılan bir yelpazeden mevcudiyet kazanırken, böyle bir dünyada bireylerin amacı güç kazanmak ya da uyum sağlamaktan başka bir şey ol(a)mayacaktır. ‘Nasıl bir Atina?’ sorusu, bilgi bağlamında nesnel bir ölçütün varlığı ya da yokluğu durumlarında çok farklı yanıtlanacağından, sorunun ve / veya problemin epistemoloji (ya da epistemoloji problemi) tarafından çapraz kesildiği açıktır.

İleri Okuma Önerileri:

Ahmet ARSLAN, *İLKÇAĞ FELSEFE TARİHİ, SOFİSTLERDEN PLATON'A (Cilt 2)*,
İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Ahmet CEVİZCİ, *İlkçağ Felsefesi Tarihi*, ASA Kitabevi.

Lazslo VERSENYI, *Sokratik Hümanizm*, Sentez Yayıncılık.